

હમ્બોલ્ટ સ્ટેટ યુનિવર્સિટી

(Humboldt State University)

વિક્સલભાઈ અં. પટેલ

હમ્બોલ્ટ સ્ટેટ યુનિવર્સિટીની નોકરી સ્વીકારી તે સમયે બરાબર કઈ જગ્યાએ આવેલી તેનો ખ્યાલ ન હતો. કેલિફોર્નિયા રાજ્ય લગભગ ૧૬૦૯ કિલોમીટર (૧૦૦૦ માઈલ) લાંબું અને ૨૪૦ કિલોમીટર – ૩૨૦ કિલોમીટર (૧૫૦ માઈલ – ૨૦૦ માઈલ) પહોળું છે. સાન ફ્રાન્સિસ્કો, લોસ એન્જિલસ અને સાન ડિઆગો ત્રણ મોટાં તેનાં શહેરો છે. છેક ઉત્તર ભાગમાં હમ્બોલ્ટ સ્ટેટ યુનિવર્સિટી આર્કેટામાં આવેલી છે. વલ્લભ વિદ્યાનગરની જેમ જ આર્કેટા ગણી શકાય. સાન ફ્રાન્સિસ્કોથી ઉત્તરમાં ૪૮૦ કિલોમીટર (૩૦૦ માઈલ) દૂર આર્કેટા આવેલું છે. બર્કલીથી દૂર કોન્ફરન્સ વગર ગયેલો ન હતો. ભારતમાં પણ ખાસ ફરેલો ન હતો. સૌથી પહેલું કામ ગાડી (Car) લેવાનું અને ગાડી ચલાવવાનું ડ્રાઇવર લાઇસન્સ લેવાનું. લાઇસન્સ માટે લેખિત પરીક્ષા આપવી પડે. આના માટે કેલિફોર્નિયા રાજ્યનું નાનું પુસ્તક હોય છે. જે પ્રમાણમાં સરળ હતું, તે બરાબર ધ્યાની લેખિત પરીક્ષા સરળતાથી પાસ કરી. ગાડી ચલાવવાની પરીક્ષા લેવા માટે ગાડી ચલાવતાં શીખવું પડે. બધાંને યાદ દેવડાવું કે ૧૯૭૦ની આસપાસ ફક્ત મિલમાલિકો કે પૈસાદાર વર્ગ જ ગાડી રાખી શકતા. અમેરિકા આવતાં પહેલાં ભારતમાં ગાડી ચલાવવાનું શીખવાનું વિચારેલું નહિ. નસીબજોગે જ્યાં રહેતા હતા તેની નજીકની હાઈસ્કૂલમાં ઉંમરલાયક માણસોના સ્કૂલના વિભાગમાં થોડીક ફી લઈને ડ્રાઇવિંગ શીખવતા. આવા ક્લાસમાં જોડાયો. સાંજના પાંચ વાગ્યાના સમયે અમારા સાહેબ અમને ચાર વિદ્યાર્થીઓને ભરચક ટ્રાફિકમાં લઈ ગયા (એક વિદ્યાર્થી ચલાવીને લાવેલો). આ ગાડી ખાસ પ્રકારની હોય છે તેમાં બે બ્રેકો હોય છે. ડ્રાઇવરની અને તેની પાસે બેઠેલા

શિક્ષકની. મને એમ હતું કે અમારા સાહેબ બધું બરાબર બતાવીને અમને ચલાવવાનું શીખવશે. તેમણે તો ભરચક ટ્રાફિકમાં મને ચલાવવા કહ્યું. મને ક્યાં બ્રેક હોય કે એક્સિલરેટર હોય તેનો ખ્યાલ પણ ન હતો. મારો કલાક પૂરો થયો ત્યાર પછી તેમણે મને કહ્યું કે બ્રેક અને એક્સિલરેટરનો મને બરાબર ખ્યાલ નથી, તેમને કઈ રીતે સમજાવું કે આવું ધ્યાનથી જોવાનો પ્રસંગ મળ્યો જ નથી. બહુમાં બહુ તો સ્ટેટ ટ્રાન્સપોર્ટની બસમાં બેઠો હોઈશ અને તેમાં ડ્રાઇવરની જોડેની સીટમાં બેસવાનું ભાગ્યે જ બન્યું હોય. મિત્રો અને અમારા આ શિક્ષકની મદદથી ડ્રાઇવર લાઇસન્સ મેળવ્યું.

પરણેલા વિદ્યાર્થીઓ માટે યુનિવર્સિટી સસ્તાં એપાર્ટમેન્ટ રાખે છે તેમાં અમે રહેતા હતા. ત્યાં રહેતા એક ભાઈ નવી ‘ઇમ્પાલા (Impala)’ ગાડી લાવેલા અને તેમની જૂની ઇમ્પાલા \$ ૨૫૦માં વેચવાની હતી. અમારા મિત્ર મનહરભાઈને મશીનોનો વધારે ખ્યાલ આવે આથી તેમને જોવા લઈ ગયો અને તેમને ખરીદવી યોગ્ય લાગી. આથી અમોએ ખરીદી. તમને તે સમયનો ખ્યાલ આવે તે માટે જણાવું કે આ જ ગાડી આશરે બે વર્ષ પછી \$ ૨૫૦માં વેચી અને નવી જ ડોર્જ ડાર્ટ (Dodge Dart) ગાડી આશરે \$ ૩૦૦૦માં ખરીદેલી. પેટ્રોલની કિંમત ગેલનની (આપણા આશરે ચાર લીટર) ત્રીસ સેન્ટ (૩૦) હતી.

આર્કેટા જવાનો રસ્તો નકશાઓથી બરાબર જાણી લઈએ ઓગસ્ટ ૧, ૧૯૬૮ના રોજ સવારના નવેક વાગે હમ્બોલ્ટ સ્ટેટ યુનિવર્સિટી જવા નીકળ્યા. ઇમ્પાલા ગાડી પ્રમાણમાં લાંબી હતી અને ટ્રન્ક પણ સરસ હતી. અમારો સામાન જેમાં બે એલ્યુમિનિયમનાં તપેલાં, થોડાંક

વાસણો, પુસ્તકો અને કપડાં હતાં. અડધાથી વધારે ગાડી ખાલી હતી. જિંદગીમાં પહેલી જ વખત લાંબું ચલાવીને જતો હતો. જરાક હસવા જેવી વાત તો એ છે કે દર ૧૦૦-૧૨૫ કિલોમીટરે પેટ્રોલ પમ્પે જઈને હવા, પાણી અને ઓઇલ ચેક કરતો જે અત્યારે ૫૦૦ કિલોમીટરે કરું છું. લગભગ બપોરના એક વાગે નદીના કિનારે જંગલોમાંથી પસાર થતા હતા. આ જંગલોનાં વૃક્ષો લગભગ ૬૦થી ૭૦ મીટર (લગભગ ૨૦૦ ફૂટ) ઊંચાં હતાં. થડમાંથી ગાડી ખુશીથી પસાર થઈ શકે. એટલું બધું સુંદર લાગે કે મને એમ થયું કે અમે સ્વર્ગમાં જઈ રહ્યા છીએ. આપણા લેખક સ્વ. ભોળાભાઈની સાથે સાન ફ્રાન્સિસ્કોથી આર્કેટા અને આર્કેટાથી સાન ફ્રાન્સિસ્કો આવતાં જતાં અમે આ જ નદીના કિનારે વૃક્ષોના વૃંદમાં ઊભા રહેલા. ભોળાભાઈ વૃક્ષોને બાથ ભીડાવે અને ઊંચે ટોચ સુધી જોવા પ્રયત્ન કરે અને કહે, “આ તો ભીખપિતા છે” આ વૃક્ષોની સરખામણીમાં આપણે મગતરા જેવા લાગીએ.

લગભગ સાંજના ત્રણ કે ચાર વાગે હમ્બોલ્ટ સ્ટેટ યુનિવર્સિટીના કેમ્પસે પહોંચ્યા. ગણિત વિભાગ શોધી કાઢ્યો. કેમ્પસની બાજુમાં જાહેર ધોરી રસ્તો (હાઈવે) પસાર થાય છે અને આર્કેટા ગામમાં જવા-આવવા માટે આ ધોરી રસ્તો ઓળંગવો પડતો. આના માટે સિગ્નલ હતું. આ સિગ્નલ કાઢી નાખીને સરસ હાઈવે બનાવવા માટે હાઈવેની આજુબાજુનાં મકાનો તોડી પાડવા માટે કેલિફોર્નિયા રાજ્યે ખરીદેલાં. હમ્બોલ્ટે આવું એક એપાર્ટમેન્ટ કોમ્પ્લેક્સ ભાડે રાખેલું. બે કે ત્રણ એપાર્ટમેન્ટ્સમાં ગણિત વિભાગના અધ્યાપકોની ઓફિસો હતી. આ ઓફિસો જોઈને કમકમાટી થઈ ગઈ. અરે ભગવાન, આવી જગ્યામાં જિંદગી કાઢવી પડશે ? જો પૈસાની જરૂર ન હોત તો પાછા જવાનો વિચાર કર્યો હોત. આ કામચલાઉ ઓફિસો છે તે ત્યાં રહ્યા પછી ખબર પડી. મારો નંબર છેલ્લો હોવાના કારણે, મને ગણિત વિભાગની કોઈ ઓફિસ ખાલી ન હોઈએ, ઘણે દૂર ઓફિસ આપી. નસીબજોગે આ ઓફિસ હમ્બોલ્ટના સારામાં સારા મકાન ફાઉન્ડરસ હોલમાં (Founders Hall) હતી. અમે બે જણ ઓફિસમાં હતા. સરસ અને મોટી ઓફિસ હતી. ઓફિસમાં કોઈનું કોઈ આવતું- જતું

હોય ત્યાં મારા માટે કામ કરવું અઘરું હોય છે, આથી સામાન્ય રીતે હું ભણાવવાની તૈયારી ઘેર જ કરતો.

અઠવાડિયું હોટલમાં રહ્યા. ભાડે છેલ્લી મિનિટે એપાર્ટમેન્ટ કે ઘર મેળવવું કેટલું મુશ્કેલ હોય છે તેનો અનુભવ થયો. છાપાની ઘરના ભાડાની જાહેરાતો, હમ્બોલ્ટની ઓફિસમાંથી ભાડે આપવાનાં મકાનોનાં સરનામાં લઈને જઈએ, પણ પહોંચીએ તે પહેલાં તો ઘણા બધા વિદ્યાર્થીઓ પણ ભાડે મકાનો શોધતા હોઈએ ભાડે અપાઈ ગયું હોય. આખરે આર્કેટાથી પંદર કિલોમીટર દૂર યુરેકામાં (Eureka) ઘર ભાડે મળ્યું. માફકસરનું સરસ ઘર હતું. આવવા જવાનો સમય અને ખર્ચ વહેલા ન આવવાના કારણે વધ્યો. ફર્નિચર પણ ધીરે ધીરે ખરીદ્યું.

ભણાવવાનું શરૂ થાય તેના અઠવાડિયા અગાઉ મોટા સભાગૃહમાં અધ્યાપકો અને સ્ટાફની મિટિંગ સોમવારે સવારે નવ વાગે મળે તેવો હમ્બોલ્ટનો રિવાજ છે. ૪,૦૦૦ વિદ્યાર્થીઓમાંથી ૬,૦૦૦ વિદ્યાર્થીઓ છેલ્લા બે વર્ષમાં થયા અને સ્ટાફ પણ ૨૫% વધ્યો. આ ૧૯૬૮ની વાત છે. હાલ હમ્બોલ્ટમાં આશરે ૮,૦૦૦ વિદ્યાર્થીઓ હશે. હમ્બોલ્ટના તે સમયના પ્રેસિડન્ટ સિમ્મન્સે (Simmons) સ્ટેટ તરફથી મંજૂર થયેલા બજેટની, વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યામાં થયેલા વધારાની, નવાં મકાનોના બાંધકામની અને નવા આવેલા અધ્યાપકોની માહિતી આપી. દરેક કોલેજના ડીનને નવા આવેલા અધ્યાપકોની ઓળખાણ કરાવવા વિનંતી કરી. આ પછી ચા, કોફી પીને બધા છુટ્ટા પડ્યા. નવા આવેલા અધ્યાપકોના ગ્રૂપના ફોટા લેવાય.

બપોરના દોઢ વાગે દરેક કોલેજોના અધ્યાપકોની મિટિંગ સામાન્ય રીતે હોય. અમારી સાયન્સ કોલેજની મિટિંગ ડીનના પ્રમુખપદે મળી અને બજેટની અને નવા પ્રોજેક્ટની માહિતી ડીને આપી. સાયન્સ કોલેજના દરેક વિભાગના વડાઓએ નવા આવેલા અધ્યાપકોની વિસ્તારથી ઓળખાણ આપી. ગણિત વિભાગમાં અમે ચાર જણ નવા હતા. લાઇબ્રેરીના સ્ટાફે લાઇબ્રેરીની વિગતે માહિતી આપી. નવાં પુસ્તકો, નવા જર્નલો માટેના સ્ટાફની ઓળખાણ કરાવી. લાઇબ્રેરીનું કાર્ડ નવા આવનારે કઈ રીતે મેળવવું તેની માહિતી આપી.

લગભગ ત્રણેક વાગે દરેક વિભાગોની મિટિંગ

હોય અને નવા આવનારની ફરી ઓળખાણ અપાય. તમારે નવા આવનારને ન ઓળખવા હોય તોયે ઓળખવા પડે !! અભ્યાસક્રમની કમિટીઓની, બજેટની ઘણી બધી ચર્ચાઓ થયેલી.

એટલું યાદ છે કે ૧૯૬૮માં તમારે કેમ્પસ ઉપર ગાડી પાર્ક કરવી હોય તો સ્ટેટે તે માટે પાર્કિંગ ફીની શરૂઆત કરેલી અથવા ફીમાં પ્રમાણમાં મોટો વધારો કરેલા. ઘણા બધા અધ્યાપકો ઊંચાનીચા થયેલા. એમાં નવાઈ ખરી !! મેં પણ સેમિસ્ટરની પાર્કિંગ ફી ભરી દીધી.

આ બધાની મારા ઉપર ખૂબ જ મોટી અસર થઈ. હું ભૂલી ગયો કે હું પરદેશી છું, હમ્બોલ્ટનો છું તેવી લાગણી થઈ, હમ્બોલ્ટમાં નિવૃત્ત થવા માટે કોઈ ઉંમર નથી. તમને યોગ્ય લાગે ત્યારે તમે નિવૃત્ત થઈ શકો. મને ભણાવવું એટલું બધું ગમતું કે હું ત્યાંના મારા મિત્રોને કહેતો કે મારી ઠાઠડી કલાસમાંથી જ કાઢવી પડશે. ન્યાયાધીશો, અધ્યાપકો વગેરે નિવૃત્ત થાય ત્યારે EX કહેવાને બદલે તેમને અંગ્રેજીમાં Judge Emeritus કે Professor Emeritus તરીકે સંબોધવામાં આવે છે. Emeritus Professorને કેમ્પસ ઉપર ગાડી પાર્ક કરવા માટે પ્રોફેસરની જેમ પાર્કિંગ ફી ભરવી પડતી નથી. જોઈએ તેટલાં પુસ્તકો જો કોઈની માગ ન હોય તો એક વર્ષ માટે લઈ શકે છે. સંશોધન કે લેખન માટે જોઈએ તો ઓફિસ પણ આપે છે. કેમ્પસના મધ્યે ઊંચા થાંભલા ઉપર અમેરિકાનો, કેલિફોર્નિયાનો અને હમ્બોલ્ટનો એમ ત્રણ ધ્વજો સાથે સવારના આઠથી સાંજના છ સુધી ફરકાવવામાં આવે છે. જો કોઈ અધ્યાપક, સ્ટાફના સભ્ય અને Professor Emeritusનું નિધન થાય, તો આ ત્રણે ધ્વજો નિધન થનારના માનમાં અર્ધી કાઠીએ (Half-mast) ફરકાવવામાં આવે છે.

વર્ગો શરૂ થાય તે પહેલાં નવા વાતાવરણથી પરિચિત થવાનું, ભણાવવાનાં પુસ્તકો અને કેટલું ભણાવવાનું વગેરે માહિતી મેળવવાની અને ઘરના લગતું

પણ કામ હતું. દુનિયામાં ગમે ત્યાં જાઓ તોપણ ‘અતિથિ દેવો ભવ’નો ભાવ મળે પણ મને આથીયે વધારે અમેરિકામાં જોવા મળ્યું. અમારા હમ્બોલ્ટ આવ્યા પછી અમને જોઈતી બધા જ પ્રકારની મદદ કરવા પ્રો. મસલમેન (Musselman) હતા. તેમણે અમને મદદ કરવાનું સ્વીકાર્યું તે પહેલાં તેમને ભારત સાથે કોઈ પણ સંબંધ ન હતો. તેમણે અમોને અને તેમના બે અંગ્રેજી વિભાગના મિત્રોને સાંજના જમવાનું આમંત્રણ આપ્યું. અમે તેમના ત્યાં પહોંચ્યા તે પહેલાં તેમના બે મિત્રો તેમની પત્નીઓ સાથે આવી ગયેલા. તમે કલ્પી શકો છો કે અમને શું આપ્યું હશે ? કેસરવાળું દૂધ. જમવામાં પણ તમને આશ્ચર્ય થશે પણ પુસ્તકમાં જોઈને રોટલીઓ બનાવવા માટે લોટ બાંધી રાખેલો અને વેલણ પણ તાજું જ સ્ટોરમાંથી ખરીદેલું. લતિકાએ રોટલીઓ બનાવવામાં મદદ કરી. દાળ, ભાત, શાક, રોટલી, રાયતુ અને કચુંબર હતું. આ ખોરાક અને તેમનો ખોરાક ગુજરાતી અને અંગ્રેજી જેટલાં જુદાં છે. આવો ખોરાક (અમને જમાડેલ) તેમને કોઈ દિવસ જોયો પણ નહિ હોય, છતાંયે અમારા માટે કેટલી બધી તકલીફ લઈને તૈયાર કર્યો. કઈ રીતે આવા માણસોની મહેમાનગતિ ભૂલી શકાય ?

આશા રાખીએ કે આપણે પણ જુદીજુદી કોલેજોના અધ્યાપક ગણાવાને બદલે કડી સર્વ વિદ્યાલયના અધ્યાપક છીએ તેવું વાતાવરણ ઊભું કરીએ. વર્ષની શરૂઆતમાં ગાંધીનગર કેમ્પસની બધી કોલેજોના અધ્યાપકો ઓડિટોરિયમમાં મળે, નવા આવેલા દરેક કોલેજના અધ્યાપકોની ઓળખાણ કરાવીએ અને ચા, કોફી પીને છૂટા પડીએ. આ જ રીતે કડી કેમ્પસમાં પણ કરીએ. કોઈ પણ કેળવણીની સંસ્થાનું હૃદય અધ્યાપકગણ છે. તેને બરાબર ધબકતું રાખીએ.

(નરસિંહજીના મંદિર પાસે,
ઉવારદસ રોડ, તા.જિ. ગાંધીનગર.)
મો. ૯૪૨૮૦૧૯૦૪૨

જે કંઈ પ્રાચીન નામે ખપે છે તે બધાનો હું આંધળો ભક્ત નથી. જે કંઈ અનિષ્ટ હોય, નીતિભ્રષ્ટ હોય, એ બધું ચાહે એટલું પ્રાચીન હોય તોયે તેનો નાશ કરતાં હું અચકાતો નથી. પણ સાથે સાથે મારે કબૂલ કરવું રહ્યું કે, પ્રાચીન પ્રજ્ઞાલીનો હું પૂજક છું.

મો. કં. ગાંધી